

Na podzim loňského roku vyšla zajímavá kniha „The State in the Third Millenium“ (van Eck Publishers Triesen, 224 stran), která vzbudila velkou pozornost. Nejen tím, že jejím autorem je lichtenštejnský kníže Hans-Adam II., ale především proto, že poskytuje neobvyklý pohled na správu a řízení současných států a navrhuje řešení, jak by měly být státy reformovány, aby obstály v novém tisíciletí. Není to plané filozofování ani sebechvála, ale autor se opírá o svou zkušenost z vládnutí a z řízení rodinného majetku. Pro nás je poučný jeho názor především na oblast řízení státních financí a decentralizaci pravomocí z ústředí na regiony a obce. Důležité je i to, že má stejný nebo podobný názor na klíčové problémy státu, jako řada našich nebo zahraničních odborníků.

Kniha je rozdělena do 13 kapitol. V prvních devíti se věnuje analýze vzniku státu a jeho různých forem. Porovnává monarchie s republikánským zřízením s přímou a nepřímou demokracií. Vysvětluje zde i ústavní pořádek ve Švýcarsku a Lichtenštejnsku, které považuje za nejvíce rozvinuté.

Ve větší části knihy kníže věnuje pozornost současným problémům, které musí státy řešit, ať už jsou to války, terorismus, obchodování s drogami, rostoucí státní dluhy, klesající porodnost v nejvyspělejších zemích nebo otázky týkající se školství. Seznamme se proto s touto částí, protože zde můžeme nalézt inspiraci pro řešení našich vlastních problémů.

Stát jako servisní centrum

Za hlavní výzvy pro státy ve třetím tisíciletí kníže považuje: zabránění válek mezi státy a občanských válek, služba všem občanům státu, ne jen privilegované skupině (politici na různých stupních státní správy, zákonodárci a kolem nich organizovaná skupina úředníků a firem), poskytnutí všem občanům maximální demokracie a vlády práva a konkurenceschopnost ve věku globalizace.

Podle jeho názoru má stát plnit úlohu servisního centra, které slouží občanům. Pokud tuto úlohu neplní, mají mít občané právo to změnit volbami nebo i hlasováním o změně ústavy. Občany ilustrativně přirovnává k akcionářům firmy a jim musí být management (vláda) odpovědná, i když kníže poznamenává, že je to zjednodušený pohled (např. občané nemohou prodat „akcie“ svého státu, pokud nemá dobré výsledky)

Doplňme, že v Lichtenštejnsku mají občané právo referendem zrušit monarchii a obce mají právo odejít ze státního svazku, pokud nebudou se službami státu spokojeni (před tím mají

ale možnost volbami a referendy změnit složení vlády, obecních úřadů, změnit ústavu apod.).

Stát by si měl ponechat jen ty činnosti, které pro svůj chod skutečně potřebuje (zahraniční vztahy, obrana, soudnictví ad.) a ostatní by měl předat regionům a obcím nebo je „outsourcovat“ do komerční sféry, pokud to bude výhodnější. Všechny činnosti musí být auditovány a kontrolovány, musí být pro občany průhledné (služby státu si přece platí a patří jim) a musí proto být prováděny efektivně. Pak se dramaticky sníží prostor pro korupci, nehospodárnost, byrokracii a nekompetentnost úředníků.

Skutečností ale je, že většina států zvýšila počet zákonů a jiných právních norem, které učinily jeho chod nákladnější a současně omezily práva občanů. Na druhou stranu státy stále nejsou schopny účinně bojovat s malou i organizovanou kriminalitou. Je téměř zázrakem, že zákon stále vládne v mnoha zemích, i když díky „idealistickým jednotlivcům, kteří pracují s vysokým nasazením při prosazování zákona, vyšetřování a u soudů, nehledě na to, že velmi často by si v soukromém sektoru vydělali mnohem více peněz“. Kníže se také věnuje problematice obchodu s drogami a některé jeho názory na potírání tohoto organizovaného zločinu stojí určitě za zamyšlení.

Podle Hanse-Adama II. by měl být počet poslanců v zákonodárných sborech co nejmenší. Názor, že větší počet poslanců zajistí lepší zastoupení voličů, je podle něj od počátku iluzí. Současně dodává: „Je-li parlament velký, délka jednání se prodlužuje, ale bohužel neroste jeho kvalita.“ Poslanci většinou nereprezentují své voliče, ale své strany.

Mnohem důležitější než počet poslanců je proces, jak mohou občané vstupovat do legislativního procesu. Současně musí být zajištěno, aby nebyla voliči přijímána populistická rozhodnutí ohrožující řádný chod státu. Zde navrhuje, aby hlava státu měla právo veta, jako má lichtenštejnský kníže. Prezident je podle něj také „monarchou“, ale: „Monarcha, který získal tento úřad svým narozením je více nezávislý, než monarcha, který chce být znovu zvolen“.

Sociální stát a státní finance

Velkou část knihy věnuje kníže samozřejmě sociální péči a státním financím, které většinu zemí trápí dlouhodobě nejvíce. „Sociální stát pomohl státní oligarchii získat přístup k životům jednotlivých občanů, požadovat od nich vyšší daně, aby mohla financovat státní byrokracii a vytvořit hory dluhů, které budou pálit ještě budoucí generace“, píše. Odborníci již léta varují, že sociální stát ve své podobě, založené kancléřem Bismarckem v polovině 19. století, nemůže přežít. Politici ale před volbami slibují voličům, že je udržitelný.

„Zatím ani politici, kteří dělají tyto sliby, se nemohou spolehnout na velkorysé důchodové zajištění.“ Protože státní penzijní plány stojící na průběžném financování musí být vzhledem ke klesající porodnosti a rostoucímu počtu důchodců zásadně reformovány. Autor knihy připomíná, že v minulosti se o své rodiče staraly děti a čím více jich bylo, tím bylo pro rodiče lépe. Stát potřebuje zvýšit porodnost, ale: „Proč by měli lidé na sebe brát náklady a starosti s výchovou dětí, když musí státu platit na penze lidí, které vůbec neznají a jejich penze jim

stejně garantuje stát“. Raději ušetří a užijí si života.

Aby se zabránilo dalším krizím, bude se muset prodloužit věk odchodu do důchodu a penzijní systém se bude muset změnit z průběžného na fondový. Poté si každý občan bude spořit na svou vlastní penzi a jen část jeho příspěvků půjde na solidární fond určený pro ty, kteří nemohou pracovat. Zákony současně musí podporovat zaměstnání starších občanů. Pokud si občan naspoří určitou státem definovanou částku, může odejít do penze, kdy chce. Jím nespotřebovanou část penzijního účtu získají jeho dědicové. Penzijní systém by mohl být doplněn o příplatky, které by zohlednily rizikové chování pojištěného, jako u komerčních pojistek (kuřáci, alkoholici, vrcholový sport apod.).

Velkým problémem je nezaměstnanost, ale některé státy si ji samy zhoršují vysokými minimálními mzdami, výpovědními lhůtami, byrokracií, daněmi apod. Přitom státy by měly podpořit tvorbu nových pracovních míst liberálním zákonodárstvím a přilákat k sobě zaměstnavatele.

Pro další udržitelný rozvoj států je nezbytná reforma školství. Buď by mělo být delegováno do odpovědnosti obcí a regionů nebo privatizováno. Stát by měl samozřejmě stále zodpovědnost za vybudování a monitorování legislativního rámce školství. Ale neměl by vlastnit školy ani univerzity.

Školství by mělo být financováno pomocí voucherů, které by dostal každý občan a rozhodl se, na které škole nechá své děti studovat. Bylo by to spravedlivější, než když dnes rodiče platí daně a nemohou ovlivnit kvalitu školy, které dostávají peníze ne podle kvality své výuky, ale podle jiných kritérií. Do toho navíc zasahují politicky vlivné školské odbory, které jsou „...překážkou efektivního školského systému.“ a jeho reformy.

Daně a zákaz zadlužení

Složitý daňový systém je velkou nevýhodou a zátěží mnoha států. Hans-Adam II. zde proto vidí další důvod, proč by měly být pravomoci decentralizovány z centra dolů. Financování obcí i státu pak bude průhlednější a každý subjekt bude nucen hospodařit úsporněji. Takový stát bude potřebovat méně peněz, při zachované míře zdanění bude mít přebytek na splacení dluhů a daně mohou i klesnout. Státy by měly prodat nepotřebný majetek a finance z něj použít na financování penzijního systému.

Protože politici snadno státy zadlužují, měly by být provedeny změny ústavy tak, aby se čerpání úvěrů státem a obcemi maximálně ztížilo. Jen hrozba bankrotu bude nutit voliče, aby podporovali dlouhodobě stabilní financování. Povede to i k větší odpovědnosti bank, protože: „Až dosud v mnoha zemích firmy a banky prodaly své extravagantní projekty váženým ale nezkušeným radním, protože věděly, že nakonec to zaplatí stát jako ‘last resort’“.

Kniha „Stát ve třetím tisíciletí“ je zajímavým pohledem na současný stát z pozice úspěšného manažera a hlavy státu s nejvyšší životní úrovní na světě (v roce 2007 118.000 USD/obyv., jen ale 28% tvořil finanční sektor). Řada jeho návrhů již byla úspěšně použita v

Lichtenštejnsku, ale v ostatních zemích se jeho návrhy budou prosazovat jen obtížně. Bude záviset na odpovědnosti, odvaze a vizionářství politiků a na ochotě voličů přejít od modelu „po nás potopa“ k odpovědnému spravování věcí veřejných.

Pár slov o autorovi:

Hans-Adam II. vládnoucí kníže z Liechtensteinu (*Curych 14. 2. 1945) pochází z rodu, který má 700leté kořeny na Moravě (Lednice, Valtice ad.). Vystudoval management, absolvoval bankovní praxi v Londýně a poté reformoval správu rodinného majetku a státu. S manželkou Marií rozenou hraběnkou Kinskou (*Praha 1940) má čtyři děti. Jeho majetek je odhadován na 6 mld. USD.

Článek Pavla Juříka „Stát ve třetím tisíciletí“, aneb kniha nutící k zamyšlení byl převzat ze stránek Koruny České.